

■■■ BEVEZETŐ ■

A Csóka környéki dalokat nem zenei jegyeik, hanem szöveg-műfajuk, illetve funkciójuk (párosító, lakodalmas, táncdallam, katonakisérő, borivó) szerint csoportosítottuk. Néhány dalt ide is, oda is lehet sorolni.

I. Csókához kötődő dalok

Szövegfolklor-kutatóink elsősorban horizontális rendezéssel igyekeztek strukturálni népdalaink tartalmát: azonos vagy hasonló élethelyzeteket gyűjtöttek jól definiálható csoportokba.

A szövegvizsgálatok elképzelhetőek egy vertikális síkban is: a lineáris sorokat keresztirányban is lehet tanulmányozni. Különböző élethelyzetekben összegyűjteni az állandóan visszatérő elemeket. Ilyen módszerrel közelebb jutunk egyes jelképekhez (színszimbolika, virágszimbolika stb.).

Evvel a szemlélettel gyűjtöttük egy csoportba a szülőföldhöz, lakóhelyhez, Csókához (és Mokrinhoz) kötődő dalainkat.

A vándorversszakokban a településnév könnyen felcserélhető, aktualizálható (Felsőhegy, szép Zenta, kis Csóka...). Vannak azonban helyi változatok, amelyek az eredeti, gyűjtött településnévvel hitelesek (*A bátai bíró lánya*, *Haragusznak a battai gazdák...*). Válogatásunkban is Csóka nevét a legtöbb esetben – helyileg értelmezve – ráénekeltek *A kis Csóka körü van kerítve* dal kivételével. Ez a dallamváltozat e szöveggel párosulva csak innen került elő, és dallamvariánsait is a környékről gyűjtötték.

II. Tiszás dalok

A Tiszáról szóló dalok szintén keresztirányú, „vertikális” csoportosítással álltak össze egy témakörre. A Tisza mellett élőknek a folyó realitás és jelkép egyben. A Tisza (és általában a folyó) lírai népdalainkban lehet a szerelem („szerelem vize”) és a termékenység jelképe is.

A folyó állandóságával és örök változásával az idő múlását, az „idő folyását” is szimbolizálhatja (*Lefelé folyik a Tisza / Nem folyik az többé vissza*).

III. Révészek nótája

A Révészek nótája történeti énekünk átmenet a líra és a strofikus epika között. Az alsó-Tisza-vidékiek a Tiszához, a Duna mentiek saját folyójukhoz kötik a történetet.

IV. Balladák

Válogatásunk epikus költészet ballada példái korántsem tükrözik teljes egészében Észak-Bánát ezen műfaj gazdagságát. Még az 1970-es években is élő hagyományból lehetett hallani a *Halálra táncoltatott lány*, a *Cséplőgéphe esett lány*, a *Szabó Gyurka–Barna Jolán*, az *Endre báró lánya*, a *Rózsa Sándor*, az *Angyal Bandi*, a *Bogár Imre* balladákat. Ezeket az énekeket azonban széles körben ismerik az egész Alsó-Tisza-vidéken, népszerűek voltak.

Jelen szerény válogatás csak a kevésbé ismert, hagyományból kikopott, de értékes dalokra irányítja a figyelmet.

V. Párosítók

A gyermekvilágtól a felnőttkorba átívelő serdülőkor a párosító dalok korszaka. A titkolt szerelemből a közösség előtt vállalt párkapcsolatba énekelte össze a fiatalokat – néha tréfás gúnynal, élcelődéssel – ezen dalok csoportja.

Vidékünkön kevés hírmondója maradt ennek az egykor népszerű, csipkelődő műfajnak.

VI. Szerelmi dalok

Lírai népköltészetünk legnépesebb csoportja a szerelmi daloké. Katona Imre 23 alaphelyzetet, alaptípust határozott meg ebben a témakörben.

Csókai dalaink többsége szomorkás, boldogtalan – be nem teljesült vagy éppen elhagyott, megcsalt szerelemről szól.

Egyetlen vidám, tréfába hajló szerelmes dallamunk a *Barna legény, de göndör a maga bajusza* kezdetű.

VII. Lakodalomhoz kötődő dalok

Ezek az énekek nem lakodalmi rítusénekek. Nem kötődnek szorosán a lakodalom egy-egy mozzanatához, vagy csak alkalmilag. Egyik-másik magáról a lakodalomról szól, de ezeket bármilyen más multságok alkalmával is énekelhetik. Legtöbbjük **lakodalmi meneddal**, amit akkor énekelnek, amikor a násznép a falun végigvonul, kísérik az ifjú párt a templomba. Jellegetes, igen lassú, már-már vontatott, feszes tempójuk van ($\downarrow = 60-70$). A széles, nagy ívekre igen jóízűt lehet mulatni, kiénekelni örömet, bút-bánatot egyaránt.

VIII. Táncdallamok

Észak-Bánátban az 1950-es, 60-as évekre élő hagyományban már csak a csárdást és a friss csárdást járták népi táncaink közül. Csókán gyűjtötték a csárdás lippentős motívumát, ám publikációjáról nem tudunk. A gyűjtött énekes és hangszeres anyag arról tanúskodik, hogy számos más tánc élt/élhetett ezen a vidéken.

A **karikázók** már csak a gyermekek körtáncaiba szorultak vissza. Csóka környékén még énekelnek dalokat, amelyekre a bácskai Duna mentén tuskómtáncot vagy csirajt táncolnak.

A **dudahagyomány** a két háború között elhalt. A 60-as években Mokrinban (Homokrév) még egy szerb dudás dudált. A

Csóka környékén énekelt dudanóták csupán zenei értelemben vett lefelé ereszkedő, negyedes mozgású, nem kvintváltó dallamok.

A **dél-alföldi ugrós** táncokból csupán mozaikrészecskék, egy-egy figura, motívum maradt a hagyományozódás utolsó, szétszakadt láncszemeiként. A 70-es években még lakodalmakkor látni lehetett padlócsapkodást, illetve söprűtáncnál játékos söprűátugrást, az ugrós táncok megmaradt emlékmorzsáiból.

Közös mulatozásokkor azonban szívesen énekelnek **nyolcad mozgású, esztamos lüktetésű** dallamokat. Lakodalmi zenészek ismerik az „oláhos” nótát.

Negyedes esztamú dallamokra (*Csütörtökön virradóra*) megcsik, hogy foxot vagy polkát jártak.

Lakodalmakkor, bálokon a zenészek frissnek leggyakrabban gyors tempójú nótákat, szöveg nélküli frisseket játszottak, ritkábban énekelhető népdalokat is.